

ЧОРНА Н. В., ШВЕЦЬ Г. О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОПОНІМІВ ІСПАНСЬКОЮ МОВОЮ

Статтю присвячено топонімам, що займають особливе місце в лексичній системі мови. Власні назви володіють специфічними ознаками, підкоряються внутрішнім законам конкретної мови та слугують засобом номінації індивідуального предмету. Топонімія – розділ ономастики, що вивчає власні назви, такі, що представляють назви географічних пунктів

Ключові слова: топонімія, ономастика, запозичення, соціолінгвістика, психолінгвістика, етнолінгвістика.

Статья посвящена топонимам, которые занимают особое место в лексической системе языка. Топонимы обладают специфическими признаками, подчиняются внутренним законам конкретного языка и служат средством номинации индивидуального предмета. Топонимика – раздел ономастики, которая занимается изучением собственных имен, что представляют названия географических пунктов.

Ключевые слова: топонимика, ономастика, заимствования, социолингвистика, психолингвистика, этнолингвистика.

The article focuses on analysis of toponyms that have a special place in the lexical system of language. The Proper names have a specific characteristics, subject to domestic laws of a particular language and serve as a means of nomination of an individual subject. Place names – part of onomastics which studies proper names, that represent geographical points.

Key words: toponyms, onomastics, borrowing, sociolinguistics, psycholinguistics and ethnolinguistics.

Метою дослідження є вивчення й аналіз закономірностей передачі топонімів іспанською мовою і засвоєння їх іншомовним середовищем.

Актуальність зумовлена інтенсифікацією відносин між іспаномовними та україномовними соціумами й підвищеним інтересом до власних імен, що проникають в іспанську мову. Через істотні відмінності між двома взаємодіючими мовними системами передача іспанських топонімів українською мовою викликає особливі труднощі.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше комплексно розглянуто проблеми запозичення і передачі топонімів іспанською мовою, систематизовано іспанські топонімічні запозичення у хронологічній послідовності.

Предметом дослідження є відтворення іспанських топонімів в українській мові.

Об'єктом дослідження є іспанські топоніми. При традиційному перекладі багатьох іспанських топонімів до уваги береться їх походження.

Топонімія – розділ ономастики, що вивчає власні назви, такі, що представляють назви географічних пунктів. Топонімія являє собою перспективне поле для досліджень назв річок та інших водних об'єктів (гідронімів), власна назва будь-якого об'єкта рельєфу земної поверхні (омоніми). Топоніми займають особливе місце в лексичній системі мови. Не викликає сумніву, що, представляючи собою визначену групу слів, вони наділені парадигматичними і синтагматичними характеристиками, властивими слову взагалі. Безсумнівно також і те, що категорії, встановлені для власних назв, як спеціального підкласу слів, розповсюджуються і на топоніми.

Разом з тим імовірно, що топоніми не просто різновид власних назв, а власні назви особливого роду, своєрідні якості яких роблять неможливим їх вивчення тільки в межах мовознавства, навіть в самому ширшому його розумінні, тобто як дисципліни, що включає до себе соціолінгвістику, психолінгвістику і етнолінгвістику.

Одна з численних груп американських назв запозичена з іспанської мови. У формуванні ранньої топонімії певних районів Америки іспанська мова грала домінуючу роль, вплив її на розвиток топонімії всього південного заходу Сполучених Штатів відчувався протягом майже трьох століть, а в деяких випадках продовжує діяти і сьогодні.

Д.І. Єрмолович зазначив, що власні назви – жорсткі десигнатори об'єктів, такі, що реалізують свій відклик через прямий зв'язок з предметом за допомогою каузального ланцюга [3: 12]. Власні назви мови підкоряються, наскільки це можливо, закономірностям, що існують в ній для загальних назв. Але, оскільки джерела власних назв будь-якої мови набагато ширше за коло джерел його загальних назв, коло мовних явищ, представлених в них, має більш широким. Отже, власні назви входять в лексичну систему будь-якої мови як особливий клас слів, що володіє специфічними ознаками. Будучи мовним фактом, власні назви підкоряються в цілому внутрішнім законам конкретної мови. Разом з тим, на всіх рівнях мовного аналізу потрібно враховувати своєрідність цих слів за змістом, так і за класом. Перш за все вони служать засобом номінації індивідуального предмету.

Власна назва не пов'язана безпосередньо з поняттям. У неї немає загального значення, так само як у загальних назв відсутнє індивідуальне. Це представляється найбільш істотним у визначенні специфіки власних назв: «без денотата немає назви» [3: 42].

Особливий статус власних назв в мові, інтерес, який вони викликають у вчених, призвів до формування ономастики, що склалася в самостійну лінгвістичну дисципліну з чітко окресленими довкола проблемами і методами досліджень.

Одним з актуальних завдань ономастики є дослідження мовних особливостей власних назв, які складаються, з одного боку, з урахуванням системних можливостей даної мови, а з іншої – з урахуванням потреб і можливостей даної ономастичної системи.

Оскільки топоніми – це слова, то вони, вочевидь, мають всі ті категорії, які властиві словам мови взагалі. Але, будучи частиною словарного складу мови, топоніми разом з тим входять в той її своєрідний підрозділ, який носить назву «Власні назви». Як відомо, власні назви виділяються унаслідок абсолютно особливого співвідношення в них десигната і денотата [2: 48].

Для топонімії і регіональні дослідження, і обстеження ономастичних станів представляється основою основ. Не вивчивши всього комплексу якого-небудь регіону, не можна передбачати того, що можна й потрібно шукати на сусідніх територіях. Складність семантики топонімів, що породжує різні підходи до проблеми, призвела до появи взаємовиключних концепцій значення топонімів.

О.В. Суперанська та С.С. Єрмоленко стверджують, що топоніми позбавлені значення, інші науковці вважають їх значення неповноцінним або такими, що лежить в іншому, ніж у загальних назв, інформативному плані, а треті приписують їм ще змістовніше значення, ніж загальним назвам.

По-перше, всі топоніми володіють значенням наочності, тобто частиною їх змісту (значення) є наче повідомлення про існування якогось предмету (або суті, яку ми уявляємо собі як предмет).

По-друге, більшість топонімів позначають якийсь клас предметів, серед яких один предмет виділяється особливо. У системі мови з логічної точки зору індивідуальна номінація можлива тільки серед предметів, вже якимось класифікованих на основі узагальнення. Дивно було б взагалі говорити про топоніми, якби вони не були пов'язані

відповідно з поняттями «людина», «територіальний об'єкт» або якби цей зв'язок був чимось повністю залежним від контексту і особистого бажання тих, що говорять.

По-третє, топоніми, позначаючи індивідуальний предмет, закріплюють в своєму значенні якусь угоду, домовленість іменувати даний предмет певним чином.

Систематизуючи іспанські топонімічні запозичення у хронологічній послідовності, можна отримати такі підгрупи:

а) назви, що виникли в період перших іспанських експедицій вздовж берегів Північної Америки;

— однослівні топоніми, виражені іменниками в однині або множині, прикметники: *Aqua* (вода), *Corona* (корона), *Alma* (душа), *Fontana* (джерело), *Fortuna* (удача), *Modesto* (скромний), *Puente* (міст), *Madera* (ліс), *Salinas* (солончаки);

— однослівні топоніми, в основі яких лежать іспанські особисті імена або іспанські географічні назви: *Balboa*, *Alhambra*;

— топоніми, виражені іменником з артиклем: *El Monte*, *El Segundo*, *Los Angeles*, *Los Banos*, *Los Gatos*, *La Mesa*, *La Canada*;

— двослівні топоніми: *San Carlos*, *Santa Cruz*, *Santa Monica*;

— двослівні топоніми, що складаються з числівника та іменника: *Dos Palos*, *Tres Pinos*.

Ці моделі можуть простежуватися практично на території всіх штатів, що колись належали Іспанії: *Sierra Blanca*, *Laguna*, *El Indio*, *Santa Elena*, *Aqua Dulce* (Техас); *Tres Piedras* (Арізона); *La Plata*, *Aqua Fria* (Нью-Мексико).

Такі назви як *Isla de San Salvador*, *Isla de Victoria*, *Sierras de San Martin*, *Isla de San Sebastian* не судилося утвердитися на карті Каліфорнії. Виняток становить назва *Sierras Nevadas* (Снігові гори) – так був названий береговий хребет, відомий нині як *Santa Lucia Range* (хребет Санта Лючія). Потім назва *Sierra Nevada* перейшла до іншого гірського масиву і в даний час є назвою хребта, розташованого на схід від долини Сан Хоакін [4: 12].

Вже з 1602 року вздовж берегів Каліфорнії, на карті з'являються все нові назви, що збереглися і в наші дні: *Isla de San Nicolas* (*San Nicolas Island*) (острів Св. Миколая), *Isla de Santa Catalina* (*Santa Catalina Island*) (острів Св. Каталіну), *Punta de San Pedro* (*San Pedro*

Point) (мис Св. Педро), *Puerto de Monterey* (*Monterey Bay*) (протока Монтере);

б) назви, пов'язані з виникненням та діяльністю католицьких місій (1769–1817) та подальшої іспанської колонізації на території Північної Америки – утворенням земельних маєтків у 1775.

Багато іспанських географічних термінів міцно увійшли в географічну номенклатуру Сполучених Штатів, збагативши її новими поняттями, виявили тісний зв'язок з характерними природними умовами Півдня і Південного Заходу США.

У ряді випадків іспанські географічні терміни виступають одноосібно, утворюючи самостійні назви. Вище вже розглядалася основна маса іспанської географічної термінології, що вживається у якості обов'язкових топонімів. Наведемо ще кілька характерних прикладів: *algodones* «хлопкове поле» (російською) – *Algodones* (Нью-Мексико); *carrizal* «ставок» – *Carrizo* (Арізона), *Carrizozo* (Нью-Мексико); *ojo* «джерело» – *Ojo Caliente* (Нью-Мексико); *picacho* «окремо розташований пік» – *Picacho* (Арізона, Нью-Мексико); *questa* «Пагорб» – *Ques-ta* (Нью-Мексико); *Rillito* «струмочок» – *Rillito* (Арізона); *vega* «луз, родюча долина» – *Vega* (Техас), *Las Vegas* (Невада).

Цей список можна розширити, віднести до нього цілий ряд поширених в іспанській топонімії географічних визначень, що характеризують властивості об'єктів: *abajo* «нижній», *bonito* «гарний», *hermoso* «прекрасний», *chico* «маленький», *arenoso* «піщаний», *Penasco* «скелястий», *puerco* «брудний», *salado* «солоний», *soledad* «окремий, одинокий», *hondo* «глибокий», *quemado* «згорівший», *ancho* «широкий»: *Llano Arenoso*, *Bonita*, *Rio Abajo*, *Rio Arriba*, *Rinconada Ancha*, *Pino Alto*, *Arroyo Hondo*, *Ojo Hermoso*, *Penasco*, *Rio Puerco*, *Quemado*, *Ojo Salado*, *Salado River*, що являються назвами населених пунктів [4: 13].

Багато іспанських назв подібні за семантикою з англомовними і тому легко сприймаються як елементи єдиної системи.

Потужний шар запозичених іспанських назв спричинив масову появу назв-гібридів, побудованих шляхом з'єднання іспанських і англійських лексем: *Buena Park* (исп. *buena* – красива), *Hermosa Beach* (исп. *hermosa* – прекрасна) і т.д.

Висновки. Згідно нашого дослідження топонімія Іспанії представляє собою вербальний образ геосистем та відбиває культурну, історичну, суспільну автентичність та унікальність Іспанії. Натуральна

та антропогенна природа територій перетворюється в образи місць існування, що є проєкціями процесів всебічного освоєння ландшафтів. У назвах яскраво виявляється соціальна сутність мови. Топоніміка найчастіше більше, ніж будь-яка інша лексична підсистема, відображає особливості суспільного життя соціуму, вибір значення при створенні найменування або перейменування того або іншого географічного об'єкта, вивчення суспільно-історичних явищ, в яких виникла і оформилася географічна назва, соціально-культурологічні фактори, що викликають існування омонімії і синонімії серед топонімів. Оскільки джерела власних назв будь-якої мови набагато ширше за коло джерел його загальних назв, коло мовних явищ, представлених в них, є більш широким. Отже, власні назви входять в лексичну систему будь-якої мови як особливий клас слів, що володіє специфічними ознаками.

Перспективи дослідження. Отримані результати не вичерпують проблематики цієї наукової статті. Топоніми є важливим інформаційним джерелом для вивчення змін, які відбуваються у суспільстві протягом певного історичного часу. У топонімах зафіксована історія племен і народів, міграційні процеси населення. Багато географічних назв перейменовуються або забуваються, тому їх збереження та дослідження необхідне для вивчення мови, культурної та історичної спадщини країни. Подальше вивчення топонімії на матеріалі іспанської мови полягає у виявленні регіонів проживання давніх народів Латинської Америки, розкриття їх духовної культури, виховання національної гідності й бережного ставлення до минулого, що є перспективним у галузі психолінгвістики, стилістики, етнолінгвістики.

Предметом майбутніх студій може стати дослідження структурних особливостей топонімів іспанською мовою, порівняння словотворчої структури топонімів іспанською та українською мовами, більш поглибленому аналізу особливостей фонетичної, граматичної, лексичної структури топонімів на матеріалі іспанської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Истоки, проблемы и категории прагматики / Нина Давидовна Арутюнова, Елена Викторовна Падучева // Новое в зарубежной лингвистике : сб. науч. статей / сост. Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16 : Лингвистическая прагматика. – С. 8-42.
2. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур / Дмитрий Иванович Ермолович. – М.: Валент, 2001. – 200 с.
3. Леонович С.С. Топонимы США: Учеб. Пособие /Станислав Станиславович Леонтович. – М.: Высшая школа, 2004. – 470 с.
3. Литвин И.П. О традиции в географических названиях / Игорь Павлович Литвин. – М.: Наука, 1989. – 212 с.
4. Перкас С.В. Топонимы-американизмы и их стилистическое использование: Опыт лингвострановедческого анализа / С.В.Перкас// Иностранные языки в школе. – 1979. – №9. – С. 11 – 13.
5. Суперанская А.В. Что такое топонимика? /Александра Васильевна Суперанская. – М.: Наука, 1985. – 410 с.